

כחומר ביד היוצר

דליה מרקס

הרצאה 6

סדר העבודה

סדר העבודה (ספרד ועדות המזרח)

אתָּה כּוֹנֵנֶת עוֹלָם מְרֹאֵשׁ, יְסֻדֶּת תֵּבֵל וְהַכֹּל פְּעֻלָּתָּ וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִצְרֶתָּ.

בשׁוֹרֵךְ עוֹלָם תְּהוּ וְבִהוּ וְחֻשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוֹם.

גרִשְׁתָּ אֶפֶל וְהִצַּבְתָּ נֶגֶה, גִּלְמֵ תִבְנִיתְךָ מִן הָאָדָמָה יִצְרֶתָּ, וְעַל עֵץ הַדַּעַת אוֹתוֹ פָּקְדֶתָּ.

דבָּרַךְ זֶנַח וְנִזְנַח מֵעֵדֶן וְלֹא כִלִּיתוּ לְמַעַן אֶרֶךְ אַפְךָ.

הגִּדְלֶת פְּרִיּוֹ וּבִרְכַת זֶרְעוֹ וְהִפְרִיתֶם בְּטוֹבְךָ וְהוֹשִׁבְתֶם שָׁקֵט.

ויִפְרְקוּ עַל וַיֹּאמְרוּ לְאֵל סוֹר מִמֶּנּוּ וְהִסִּירוֹתָ יָד כְּרָגַע כְּחֻצִיר אֶמְלָלוּ.

זכִּרְתָּ בְרִית לְתַמִּים בְּדוֹרוֹ, וּבְזִכּוֹתוֹ שִׁמְתָּ לְעוֹלָם שְׂאֵרִית.

חק בְּרִית קִשְׁתָּ לְמַעַנּוֹ כְּרַתָּ, וּבְאַהֲבַת נִיחּוּחוֹ בְּנֵיוֹ בִּרְכַתָּ.

טעוּ בְּעֶשְׂרָם וַיִּבְנוּ מִגְדָּל וַיֹּאמְרוּ לָכּוּ וְנַעֲלָה וְנִבְקַע הָרְקִיעַ לְהִלָּחֵם בּוֹ.

יחִיד אֲבֵ הַמּוֹן פְּתֹאֵם כְּכּוֹכַב זֶרַח מְאֹר כְּשִׂדִּים לְהָאִיר בַּחֲשֶׁךְ.

כעֲסֹךְ הַפִּרְתָּ בְּשׁוֹרֵךְ פְּעָלוֹ, וְלָעֵת שִׁיבְתוֹ לְבָבוֹ חֲקֹרְתָּ.

לוֵית חֵן מִמֶּנּוּ הוֹצֵאתָ, טָלָה טְהוֹר מִכְּבֹּשׁ נִבְחָר.

מגִּזְעוּ אִישׁ תָּם הוֹצֵאתָ, חֲתוּם בְּבְרִיתְךָ מִרְחֹם לְקַח.

נָתַתָּ לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים, אֶהְיֶי עֵלְיוֹן עַמּוּסִים מִבְּטֹן נִקְרָאוּ.
שִׁמַּתָּ עַל לְוִי לְוֵית חֹן וְחֶסֶד, וּמִכָּל אָחִיו כָּתַר לוֹ עֲטָרָת.
עִמָּרְם נִבְחַר מִזֶּרַע לְוִי, אֶהְרֹן קָדוֹשׁ ה' לְשָׂרְתָךְ קִדְשָׁת.
פִּאֲרָתוֹ בְּבִגְדֵי שָׂרָד וּבְקַרְבָּנוֹתָיו הֵפֵר כַּעֲסָךְ.

צִיַן וּמַעֲלֵל חֲשׂוֹן וְאִפּוֹד כְּתָנֶת וּמִכְנָסִי בַד מִצְנָפֶת וְאַבְנֵט.

קַרְבָּנוֹת פָּרִים וְעוֹלוֹת כְּבָשִׂים וְשִׁחִיטַת שְׁעִירִים וְנִיחוּחֵי אֵילִים.

רִיחַ קְטֹרֶת רֶקַח מִרְקַחַת וּבַעוֹר גְּחָלִים וְזִרְיֶקֶת דָּם וְסַפִּירַת יִשָּׂר.

שׁוֹעַת קְטֹרֶת וְתַפְלֵת אָמַת וְקִדְשָׁתוֹ מִכַּפֶּרֶת עֹנוֹתֵינוּ.

תָּכֵן בּוֹץ וְעֵרִיכַת אָבֹן מְחֻגָּר בְּכֶלֶם, כְּמִלְאָךְ מִיכָאֵל מְשָׂרַת.

תַּכְנֵת כָּל אֵלֶּה לְכָבוֹד אֶהְרֹן, כְּלִי כִפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל שִׁמַּתוֹ וְעַל יָדוֹ סְלִיחַת הָעוֹן נָתַתָּ.

תַּחַת אֶהְרֹן מִגִּזְעוֹ יַעֲמֵד לְשָׂרַת לְפָנֶיךָ בְּיוֹם הַסְּלִיחָה.

תּוֹרַת מַעֲשֵׂה וְעִבּוּדַת הַיּוֹם שְׁבַעַת יָמִים בְּזָבוּלְנוּ יִלְמַד, וּמִזֵּין עָלָיו שְׁלִישֵׁי וּשְׁבִיעֵי.

שְׁלוּמֵי זְקֵנֵי עָם וְחַכְמֵי אָחִיו הַכֹּהֲנִים תָּמִיד יְסוּבְבוּהוּ עַד בּוֹא יוֹם הָעָשׂוֹר [...]

וּמָהָר וְקִדַּשׁ יָדָיו וְרָגְלָיו, וּבָא לוֹ תַחֲלָה אֶצֶל פָּרוּ, וּפָרוּ הָיָה עוֹמֵד בַּצָּפוֹן כְּנֶגֶד
בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזַבַּח רֵאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעְרָב, וְהִכְהִין עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעְרָב.
הָיָה עוֹמֵד בְּאִמָּה לְפָנָי אֵל עֲלִיוֹן וְאוֹמֵר עָלָיו דְּבָרֵי וְדוּי וְסַמָּךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו
וְהִתְוֹדָה. וְכַךְ הָיָה אוֹמֵר:

אָנָּה הַשֵּׁם, חַטָּאתִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אָנִי וּבֵיתִי.
אָנָּה בַשֵּׁם, כִּפֹּר נָא לַחַטָּאִים וְלַעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שְׁחַטָּאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשַׁפְּשַׁעְתִּי
לְפָנֶיךָ אָנִי וּבֵיתִי, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבֹדָךְ מִפִּי כְבוֹדָךְ, כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר
עָלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לְפָנָי ה'

וְהִכְהִינִים וְהָעֵם הָעוֹמְדִים בְּעֶזְרָה כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא
מִפְרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כִהֵן גָּדוֹל בְּקִדְשָׁהּ וּבְטָהָרָה הָיוּ כּוֹרְעִים וּמְשַׁתְּחֻוּיִם וְנוֹפְלִים
עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד [...]

תשובת רב האי גאון

ונהגו שלוחי ציבור לאומרן [את הקטעים המתחילים 'והכהנים והעם וכו' והכוללים את הווידוי של הכוהן הגדול] בקול רם. והציבור עומדין ושומעין, כדרך שהיה אומרן כהן גדול. וכל ישראל שומעין וכורעין ומשתחווין ונופלים על פניהם [כמו] כשהיו שומעין שם המפרש יוצא מפי כהן גדול.⁷

לא בלשון הזה ('השם') היה אומר כהן גדול „אנא השם“, אלא, שם של מ"ב אותיות. ועדיין מצוי הוא בישיבה בקבלה, וידוע הוא לחכמים. וכן כשהיה אומר 'לפני ה' תטהרו', היה אומר שם המפורש.¹³

. ב"מ לוין, אוצר הגאונים — יומא, ירושלים תרצ"ד, עמ' 18–19.

”מראה כהן” (פיוט אחרי סדר העבודה, נוסח אשכנז)

אָמַת מַה נְהַדֵּר הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל בְּצֵאתוֹ מִבֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים בְּשָׁלוֹם בְּלִי פֶגַע.

כְּאַהֵל הַנְּמִתַּח בְּדַרְי מַעֲלָה מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּבַרְקִים הַיּוֹצְאִים מִזִּיּוֹ הַחֵיּוֹת מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּגִדְל גְּדִילִים בְּאַרְבַּע קְצוֹת מֵרְאָה כֹהֵן.

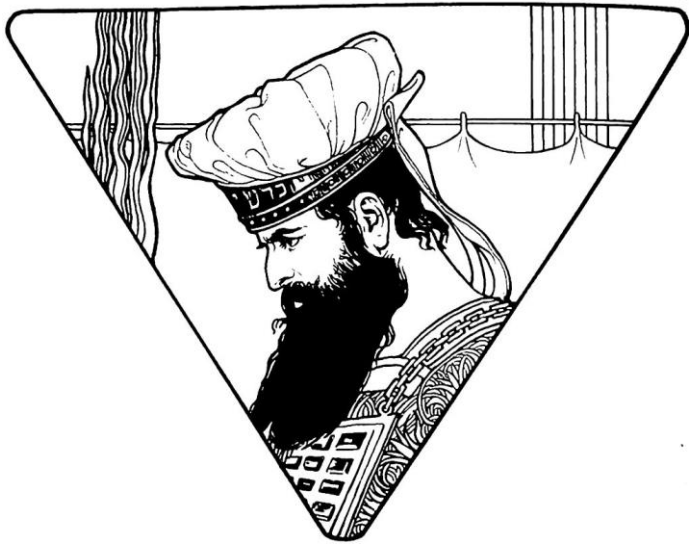
כְּדָמוֹת הַקְּשֶׁת בְּתוֹךְ הָעֵנָן מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּהוֹד אֲשֶׁר הִלְבִּישׁ צוֹר לִיצוּרִים מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּוֶרֶד הַנְּתוֹן בְּתוֹךְ גִּנַּת חֶמֶד מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּזֶר הַנְּתוֹן עַל מִצַּח מֶלֶךְ מֵרְאָה כֹהֵן.

כְּחֶסֶד הַנְּתוֹן עַל פְּנֵי חֶתָן מֵרְאָה כֹהֵן. [...]

אפרים משה ליליין, כהן גדול

בן סירא נ, ה-י

מֵה נְהַדִּיר בְּהַשְׁגִּיחוֹ מֵאֵהָל, וּבְצִאתוֹ מִבַּיִת הַפְּרֹכֶת.
כְּכֹכֵב אֹר מִבֵּין עֲבִים, וּכְיָרֵחַ מֵלֵא בְיָמֵי מוֹעֵד.
כְּשֶׁמֶשׁ מְשַׁקֶּרֶת אֶל הַיָּכֹל הַמֶּלֶךְ, וּכְקִשְׁתֵּי נְרָאָתָהּ בְּעֵנֹן.
כְּנֵץ בְּעֵנָפוֹ בְיָמֵי מוֹעֵד, וּכְשׁוֹשָׁן עַל יְבֵלֵי מַיִם.
*כְּפֶרֶחַ לְבָנוֹן בְּיָמֵי קִיץ, וּכְאֵשׁ לְבוֹנָה עַל הַמְּנַחָה.
כְּכֹלֵי זָהָב מִפֶּתַח וְאֲנֹטִיל, הַנֶּאֱחָז עַל אַבְנֵי חֶפֶץ.
כְּזֵית רֵעָן מֵלֵא גְרָגֵר, וּכְעֵץ שָׁמֹן מְרוּהָ עֵנָף [...].

מבנה היחידה החותמת את ספר בן סירא

- שבח לאל הבורא ושבח הבריאה (מב, טו-מג, לג)
- שבח "אבות עולם" – סקירה ביוגרפית-היסטורית (מד-נ, ד)
- שבח שמעון בן יונתן כהן גדול (ה, ה-כא)

מאמר בנושא:

Dalia Marx, „Ben Sira 42-50: An Antecedent of the *Seder Avodah* Poems?“, accepted for publication in: *Cosmos and Creation*, M. Duggan, S. Reif and R. Egger-Wenzel (eds.), ISDCL Yearbook, Berlin: de Gruyter, 363-384

אפשר למצוא את המאמר באתר שלי תחת "מאמרים":

www.dalia-marx.com

וּבְכֵן כָּמוֹ שְׁשִׁמְעֶתָ תְּפִלַּת כַּהֵן גָּדוֹל בְּהִיכָל כָּמוֹ כֵּן מִפִּינוּ תִשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ,
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא הַשָּׁנָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלֵינוּ
וְעַל כָּל עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם

שְׁנַת **אוֹרָה** שְׁנַת **בְּרָכָה** שְׁנַת **גִּילָה** שְׁנַת **דִּיצָה** שְׁנַת **הוֹד** שְׁנַת **וַעֲד** טוֹב
שְׁנַת **זְמֵרָה** שְׁנַת **חֲדוּה** שְׁנַת **טוֹבָה** שְׁנַת **טְלוּלָה** גְּשׁוּמָה, אִם שְׁחוּנָה
שְׁנַת **יְשׁוּעָה** שְׁנַת **כַּלְכָּלָה** שְׁנַת **לְמוֹד** שְׁנַת **מְנוּחָה** שְׁנַת **נְחָמָה**
שְׁנַת **שְׁשׁוֹן** שְׁנַת **עֲלָצוֹן** שְׁנַת **פְּדוּת** שְׁנַת **צְהָלָה** שְׁנַת **קוּמְמִיּוֹת**
שְׁנַת **קְבוּץ** גְּלִיּוֹת שְׁנַת **קְבוּל** תְּפִלוֹת שְׁנַת **רָצוֹן** שְׁנַת **שְׁלוֹם** שְׁנַת **שְׁבַע**
שָׁנָה **שְׁתּוּלִיכְנוּ** בָּהּ קוּמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ שָׁנָה **שְׁתִּדְבֵר** בָּהּ עַמִּים תַּחֲתֵנוּ
שָׁנָה **שְׁתִּכְתְּבוּנוּ** לְחַיִּים טוֹבִים.

שָׁנָה **שְׁלֵא** יִצְטָרְכוּ עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפִרְנָסָה זֶה לְזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר,
שָׁנָה **שְׁתַּעֲצֵר** הַמַּגָּפָה וְהַמְשַׁחִית מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל [...]

שיר ריבו, סדר העבודה

בטח כך היה מונה
אחת אחת ואחת
אחת ושתיים
אחת ושלוש
אחת וארבע
אחת וחמש

ישר היה מתיימש
כי לא יכול היה לשאת
את המרירות החטא

את הבושה את הפיספוס את ההפסד [...]

נכנס למקום שנכנס
ועמד במקום שעמד
רחץ ידיו ורגליו
טבל עלה וניסתפג
בא ממקום שהוא בא
והלך למקום שהלך
פשט בגדי החול
לבש בגדי לבן
וכך היה אומר אנא השם
כפר לחטאים לעוונות ולפשעים
שחטאתי לפניך אני וביתי
ואם אדם היה יכול לזכור
את הפגמים את החסרונות
את כל הפשעים
את כל העוונות

סדר העבודה

מקרא (ויקרא טז)

✓

בית שני (קומראן, בן סירא?)

✓

משנה (מסכת יומא)

✓ [א]

פיוט (יוסי בן יוסי והמשך הסוגה בימה"ב)

✓

סדרי עבודה במחזורי ימינו

✓

?

הדיבוק, א-נסקי בתרגום ח"ן ביאליק (מצוטט מפרויקט בן יהודה)

גדול וקדוש עולמו של הקדוש-ברוך-הוא, והקדושה מכל ארצות העולם – ארץ ישראל, והקדושה מכל ערי ארץ ישראל – ירושלים, והקדוש מכל המקומות בירושלים – בית המקדש; ובבית המקדש המקום הקדוש ביותר – מקום קודש הקודשים.

שבעים אומות יש בעולם; הקדושה שבכולן – האומה הישראלית; הקדוש מכל שבטי ישראל – שבט לוי; הקדושים מכל בני לוי – הכוהנים; הקדוש מכל הכוהנים – הכוהן הגדול. שנ"ד ימים בשנה; הקדושים שבהם – ימים טובים; למעלה מהם – קדושת יום השבת; למעלה מכולם – קדושת יום הכיפורים, שבת שבתון.

שבעים לשונות בעולם; הקדושה שבכולן – לשון הקודש; הקדוש ביותר בלשון זו – התורה הקדושה, מכל דברי התורה קדושים ביותר – עשרת הדברות, ובעשרת הדברות קדוש ביותר – שם הויה.

ופעם אחת בשנה. כל ארבע הקדושות העליונות מתחברות יחד: ביום הכיפורים,

כשנכנס הכוהן הגדול לקודש-הקודשים והוגה את השם המפורש. [...]

כל מקום שאדם עומד עליו ונושא משם עיניו השמימה – קודש קודשים הוא. כל יום בחיי האדם – יום כיפור הוא. כל איש ישראל כוהן גדול הוא, וכל מלה שיוצאת מפי האדם בקדושה וטהרה – שם הויה הוא.

תודה רבה!
שנה טובה ומבורכת